

Јордана С. Марковић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет, Ниш

УДК 821.163.41-3 Сремац С. :81'42
Оригинални научни рад
Примљен: 15. 9. 2012.

ЈЕЗИК *ИБИШ АГА* СТЕВАНА СРЕМЦА¹

Сажетак: У раду је дата анализа језика приповетке *Ибиш-ага* Стевана Сремца. Ова приповетка описује дешавања у Нишу крејем 19. века, у време када су Турци увелико напуштали ове крајеве и селили се у Турску. Главни јунаци су Турчин и Србин. У приповеци има доста дијалога писаних аутентичним нишким идиомом тога доба, те је управо тај језик предмет анализе у овоме раду.

Кључне речи: језик, одлика, глас, морфолошки.

0. Зна се да Стеван Сремац није Сремац, међутим, непућени би могли помислити да је Нишлија, будући да је својим делом пронео славу старог Ниша и његовог говора². У новије време тај „тренд“ се наставља тиме што је начињена филмска верзија два позната Сремчева дела – *Зоне Замфирове* и *Ивкове славе*, за које је интересовање публике било веома велико. Изван сфере интересовања филмских радника (а, изгледа, и читалачке публике) остала је приповетка *Ибиш-ага* са тематиком из нишког живота с краја 19. века и са већ познатим нишким идиомом који је одлика говора јунака и ове приповетке. Иако је главни лик ове приче Турчин, он је и Нишлија, те је његов говор, у ствари, нишки говор онога периода, онај који је Сремац овековечио у својим делима и конзервирао за будуће нараштаје³.

0.1. Радња ове приче има временски и просторни оквир: временски је везана за крај 19. века, а просторно за град Ниш. Главни јунаци су Нишлије: Турчин Ибиш-ага и његов комшија Србин, ћурчија Ставрија са својом породицом, же-

¹ Овај рад је рађен у оквиру пројекта 178020 *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* који финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије

² Стеван Сремац рођен је у Сенти (1855), дакле – Бачванин је по рођењу.

³ У Нишу је одржан научни скуп посвећен С. Сремцу, са тежњом да то буде *ново читање*, како је скуп и насловљен (реферати са скупа штампани су у двема свескама: *Књижевно дело Стевана Сремца – ново читање*, *Лингвистичка секција*, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу и Студијска група за српски језик и књижевност Филозофског факултета, Ниш 1997. и *Књижевно дело Стевана Сремца – ново читање*, *Књижевна секција*, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу и Студијска група за српски језик и књижевност Филозофског факултета, Ниш 1997.). То је многе учеснике нагнало да изнова прочитају нека Сремчева дела. Будући да је скуп одржан у Нишу, многи учесници су се позабавили баш делима са тематиком из нишког живота. Међутим, осврта на *Ибиш-агу* није било. И Пол-Луј Тома, у студији *Говор Ниша и околних села*, правећи поређење са говорим Сремчевих јунака не узима грађу из ове приповетке, већ само из *Ивкове славе* и *Зоне Замфирове* (Тома 1998: 24).

ном Гицом и ћерком Калином. Приповетка има доста дијалога, те има доста драмских елемената. Сремац је дијалог писав на дијалекту, а то значи да је претежни део ове приповетке на дијалекту. За предмет анализе у овој раду узет је баш тај део – језик дијалога у *Ибиш-аги*, са циљем да се покаже какав је то језик и да се начини паралела са језиком осталих Сремчевих дела из нишког живота, али и да се укаже на специфичности тога језика у односу на језик града Ниша, о коме говори Пол-Луј Тома у студији *Говори Ниша и околних села*, али и са савременим стањем.

1. Фонетику говора Ниша, па и говора дијалога ове приповетке, чине извесне специфичности. Оне се огледају у чувању или губљењу појединих гласова, али и у специфичним супституцијама какве нису познате стандарду.

1.1. Чување полугласника као засебне фонеме, ма којег порекла био, представља маркантну језичку црту свих призренско-тимочких говора, укључујући и призренско-јужноморавски, којем припада и говор Ниша. О томе сведочи и Тома, закључујући: „Примери су ретки у Нишу, а многобројни у селима“ (Тома 1998: 49).

Стеван Сремац је показао да је имао слух за говор краја у којем је службовао, региструјући такав глас у појединим лексемама у говору оба своја главна јунака – и Турчина и Србина. Истина, такве лексеме су малобројне, а далеко су бројнији облици у којима се уместо полугласника налази вокал *a*.

Заправо, и Сремчева грађа, иако је временски документ о периоду од сто година пре истраживања француског лингвисте, јединим примером са очуваним полугласником који долази из Ставријиних уста и представља очувани стари полугласник, придружује се закључку до којег долази Тома: на ноге *оп'нциС*⁴.

Бројнији су примери са овим гласом у речима турског порекла, што је полугласник новијег постања: *к'смет* му И, *к'сметму* зар С, Ех, *ашколс'н* И, Е, е, *ашколс'н* И и сл.

У својим истраживањима Тома наговештава постојање полугласника „у позајмицама, нарочито из турског језика“ и каже да ће испитивати „одвојено“ такве случајеве. У књизи, међутим, о томе нема података (Тома 1998: 49).

Будући да су сви претходни облици са апострофом, може се поставити питање функције апострофа. Функцијом апострофа бавила сам се у раду *О функцији апострофа* (Марковић 2011) и тамо је показано да апостроф може стајати уместо испуштеног гласа, како је регулисано правописом (вид. Правопис 2010: 139), али у делима на дијалекту апострофом може бити обележен и полугласник. Претпостављам да је у претходно наведеним примерима апострофом означен полугласник. Међутим, у примеру *себ'ке* (*себ'ке* и комшију И), употреба

⁴ После сваког примера стоји С или И, чиме је означено коме припадају наведене речи – Ставрији (С) или Ибиш-аги (И).

апострофа је нејасна, уколико није реч баш о бележењу изостављеног гласа, а то би био вокал *e* (*себека*).

Пример *мга* (*мга* да седиш) долази из уста Ибиш-аге и остаје изван оквира онога што је у радовима из дијалектологије регистровано, те се може, или мора, посматрати као омашка.

Бројни примери потврђују стандардну супституцију полугласника вокалом *a*: *такав* И, како, демек, ми *саг* С, како ти *саг* С, *саг* искочише шешири С, а *саг* до Ристовац С, мило ми *саг* И, живуваше *таг* С итд.

Ваља истаћи да су бројни облици *саг*, *таг* и сл. у радовима који су описивали говоре овога подручја готово дежурни примери за чување полугласника (Тома 1998: 49, 50, Марковић 2000: 28, 29, 33), али у овој приповеци они су у лику са вокалом *a*.

О томе да је полугласник супституисан вокалом *a* сведоче и бројни облици са турским суфиксима: *резилак* ич нема С, *резилак* нема И, *резилак* неје И, па *османлак* што је И, *фукарлак* С, у *комишлак*⁵ С и сл.

У монографијама које описују говоре овога краја у речима овога типа завршетак је обично са полугласником *-лак*, за разлику од стандардног *-лук*⁶.

Супституент *e*, регистрован у извесном броју лексема у говорима овога краја, потврђен је овде: на *Бурђовден* И. Обично је назив празника *Велигден* са овим супституентом, а остали облици тога типа могу се посматрати као аналошке творевине⁷. Тома не бележи овакве примере.

Када се говори о полугласнику у призренско-тимочким говорима, обично се истиче да се он чува под акцентом. Будући да је ово писана грађа, не може се говорити о том елементу.

1.2. И у овој приповеци је број потврда за сонант *p* у вокалној функцији увећан појединим ликовима нестандардних лексема: *кришмо* врат И, *пупак врзује*, на *грбину* И, *најпрво* доброга комшију С, да си *посвршумем* И, *топрв* причање И, *пупак врзује* И итд.

1.3. Судбина старог вокалног *l* на овом простору привлачи пажњу дијалектолога нестандардним супституцијама – у ограниченом броју примера јавља се супституент *лу* уместо старог вокалног *l*, као типична јужноморавска црта. Потврда за то у посматраној грађи није било. Говорећи о овоме, Тома долази до закључка да се нестандардне реализације чују „само у селима, а у Нишу постоји само стандардна реализација *y*“ (Тома 1998: 54).

1.4. Судбина финалног *l* на призренско-јужноморавском говорном подручју различита је од онога што карактерише стандард. Наиме, овде се у неким лексемама овај глас очувао на крају речи или слога и онда када је у стандарду прешао у *o*, или је пак супституисан са *a*.

⁵ Тома износи податак да Сремац има облике *резил'к*, *комишл'к*, са полугласником, а да он у Нишу није у речима тога типа бележио полугласник (Тома 1997: 12).

⁶ О томе вид. у: Марковић 2000: 30.

⁷ О овоме у: Марковић 2000: 32.

Сонант *л* се задржао на крају речи и то документују и примери из Сремчеве приповетке:

Да начиниш нешто *жал* И, *жал* ти да легнеш И, *жал* ги И и сл.

На основу грађе из друге две приповетке, Тома закључује да је Сремац користио само лексему *жал* (Тома 1998: 95), а то је потврдила и грађа из приповетке *Ибиши-ага*.

Такође се јавља и *л* на крају слога тамо где је у стандарду супституисано са *о*: Јоште сам *болна* С.

Типична и маркантна призренско-јужноморавска црта – супституент *а*, одлика је само једне граматичке категорије – облика радног глаголског придева, у мушкоме роду, у једнини. У грађи из ове приповетке бројне су потврде за ову особину:

наредија И, *купија* би С, *изгубија* си И, *искочија* неки С, и муку и халал *спечалија* И, реч *прозборија* И; да је *потпаја* зајци И, да неси *писаја* И, ако си *ручаја* И, Бог *рекаја* И; да ми се неси *врнуја* С итд.

Истражујући говор Ниша, Пол-Луј Тома долази до закључка да ова језичка црта представља „важну разлику говора Ниша и села“ (Тома 1998: 253), тј. да она карактерише само сеоске говоре, док се у Нишу употребљава једино стандардно *о* (Тома 1998: 253). И Тома, међутим, примећује да Сремац има „редовно наставак <ја>“, као и да су примери многобројни.

1.5. Говори овога краја припадају говорима са најдоследнијом екавском заменом старога јата. Обично се као потврде за ову констатацију наводе облици који у екавском стандарду имају икавски лик. У такве спадају, пре свега, одрични облици глагола *јесам*:

Пуж *несам* И, а ја *несам* до саг И, да *неси* писаја И, Што да *неје* С, Е, *неје*, истин' *неје* ред С, кому *неје* кеиџ С, резилак *неје* И, биљур је, *неје* вода И, да ми се *неси* врнуја С итд.

Тома о овој појави говори у одељку о презенту⁸ и наводи да је у Нишу забележио само 3. л. јд. са екавским ликом (*неје*) (Тома 1998: 217), док је у испитиваним селима, као и код Сремца, „серија *несам* много фреквентнија од парадигме *нисам* (Тома 1998: 217).

Забележен је, међутим, и облик датива са икавским ликом: Само си *себи* пупак врзује И, што се обично тумачи утицајем стандарда, мада, по Томи, у време када он прикупља грађу за своју монографију (1987), ово представља редовну појаву.

1.6. О томе да поједини вокали могу бити супституисани другима из разних разлога, тј. о чињеници да гласови из окружења често утичу на поједине вокале у правцу њихове замене другима, говорио је још Александар Белић. У грађи из ове приповетке релативно су бројни такви примери, а разлози за ову појаву су различити.

⁸ Тома не разматра судбину старога јата, иако у одређеним околностима истиче да „као и у неким другим случајевима, е потиче од јата, али ми се ситуирамо у синхроној а не у историјској перспективи“ (Тома 1998: 43, фуснота 57).

о:а: За однос вокала *а* и вокала *о*, тј. за употребу једног или другог доста је потврда облика упитно-односне заменице *што* или *шта*:

што (шта) И, *што* се начини И, *што* прајиш С, *што* ће му чиниш И, *што* ће ти речем И, *што* имам С и сл.

Па, *шта* је? И, *шта* ми веће треба И итд.

Ако се за претходне облике може рећи да су дублетне форме, за одричне личке сложене од овог основног облика то не важи. Стога се форме са вокалом *о* морају посматрати као нестандардне, настале аналогijом према претходнима: *ништо* С, *ништо* не видномо И и сл. Појаву је забележио и Тома (Тома 1998: 41), тврдећи да је везана за говор села, а да је у Сремчевим делима честа.

Два примера показју да је таква супституција могућа и у другим случајевима: *воздух* С, *чоране* С⁹.

е<о: Овај однос аргументују бројни примери речци *ево*, *ето*, *ено*, које бележе сви истраживачи ових говора, а има их и у посматраној грађи:

Еве ти од мен' И, *Ете*, работим си С, *ете* сас тај памет И, *ете* сас теб' И, *ете*, твоја те вера бије И, тај си је, *ете*, работа С, *ете*, да се не викаш И, *ете* да се преселим И, та искам, *ете* И, мен' ми *ете* кеиф И и сл.

Занимљиво је истаћи да Тома не бележи овакве примере.

е<а: У следећем облику супституција се може посматрати као последица међусловне асимилације: *берем* да ги носе С¹⁰.

е<и: Овај однос посматрамо кроз облик везника *или:ели* од-и Пре-метарску С, пударску *ели* пољачку колибу С, начелниковицу, *ели* преседниковицу С итд.

о<е: Бројни примери са вокалом *о* уместо *е* морфолошке су природе и тумаче се уопштавањем наставака старе тврде промене у заменичко-придевској промени:

да бидне *лошо* И, не видномо *лошо* И, *лошо* ли прајим И, вија па *лошо* зборите И, од *лошого* И, на *нашого* Светога Ђорђију С, на *Ђурђовден* И, *сво* ми друштво И и сл.,

мада има и облика са вокалом *е*:

у султанско, *моје* И, причање *моје* И, Чапу *мојега* И, на *мојега* побратима И, у краљско, *твоје* време И, *наше* царство С, беше *ваше* царство С итд.

Ово је особина регистрована у свим монографијама које описују говоре овога краја, међутим Тома тврди: „Примери са **о** где стандард има **е** многобројни су код Сремца и у селима“ (Тома 1998: 44). Врло ретки примери са вокалом *о* које је Тома забележио у Нишу потичу од једног истог информатора.

Ова појава је потврђена и примером *учовњак* С.

и<а: Облик броја са супституентом *и* уместо *а* долази из уста Турчина Ибиш-аге и може се посматрати као недоумица човека коме српски није матерњи језик: са *двести* и петнаес' И.

у<о: У говорима овога краја чест је инфикс *ува*. У грађи је забележен облик глаголске именице са *ува* < *ова*: за *купување* И, за *купување* ми је С.

⁹ Последњи облик бележи и Тома, али у говору села (Тома 1998: 40).

¹⁰ Тома бележи истоветан пример у говору села (Тома 1998: 39).

1.7. Примера за контракцију вокала није било. Копула *као*, честа потврда ове језичке црте, регистрована је у грађи у два лика:

а. без контракције: *као* и ја И;

б. у сасвим другом облику: *како* онија зајци И.

Ваља истаћи да је Тома често бележио облик *ко* (Тома 1998: 57, 58).

Овај други лик карактерише многе говоре овога подручја.

1.8. Губљење вокала са почетка речи потврђено је једним примером: *Те (ете)* за тој саг си зборим С. Истоветан лик забележио је и Тома у говору села (Тома 1998: 68).

1.9. Испадање вокала из средине речи регистровано је у бројним облицима типа *колико*, *толико*:

кол'ко си имаш И, да ти кажем *кол'ко* си паре С, *кол'ко* имаш пари И, *кол'ко* више И, *кол'ко* ће С, *тол'ко* му беше С, И за *тол'ко* С, *тол'ко* теб' ти ели треба И и сл. и, како примећује и Тома, „забележено је и апострофом“ (Тома 1998: 70).

У приповеци се појавио и облик без синкопе: Манастири *толики* С.

Апостроф који је у овом случају редовно употребљен мора се тумачити као знак за бележење изостављеног гласа, тј. слова. Међутим, баш та чињеница збуњује у облику *мал'ко* ли је С и тешко је дати право објашњење, осим да је у питању техничка омашка.

1.10. Апокопа, тј. губљење вокала с краја речи, у говорима овога краја, регистрована је у бројним студијама које се баве овим говорима, а те појаве има и у овој Сремчевој приповеци.

Са тим ликом често је речца *ли*¹¹: Не *л'* рече да се веће знаје И;

али и именице *истина* и *стотина*: *истин'* рече С, *истин'* неје ред С, *истин'* збориш С, *истин'* добар И, три *стотин'*, бре, гроша С, по три *стотин'* години С; поред облика са очуваним вокалом: девет *стотине* гроша С.

Тома бележи облик *истин*, везујући га за говор села и говор Сремчевих јунака (Тома 1998: 67).

1.11. Појава покретних вокала, тј. факултативна употреба вокала потврђена је бројним примерима из ове приповетке. У тој позицији нашли су се сви вокали: *а*, *е*, *и*, *о*, *у*.

У заменичко-придевској промени забележени су примери са покретним вокалом *а*:

од *лошога* комшије И, најпрво *доброга* комшију С, на *нашога* Светога Ђорђију С.

У следећем примеру изостаје покретни вокал *а*: знајем *дек*¹² си ги И.

Већина облика са вокалом *е* нема форме са вокалом или без њега од истоветних лексема или од лексема које припадају истој категорији. Наиме, забележе-

¹¹ И Тома примећује: „Углавном се ради о варијантама *ал*, *ил*, *ел* везника **али**, **или**, **ели**, као и о варијантама *да л*, *ел* упитних речци **да ли**, **ели** (Тома 1998: 70).

¹² Наравно, облик посматрам у односу на лик *дека*, какав региструје нпр. *Црнотравски речник* Радосава Стојановића (Стојановић 2010: 164).

не су речи употребљене само са вокалом насупрот стандардним ликовима који су искључиво у форми без вокала типа:

Веће (већ) И, *веће* се посмешисмо И, нема *веће* старо време С, *веће* га дадо И, *веће* за друго И, да се не викаш *веће* И, имам си *веће* једног И итд.

теће поче И, *теће* викам С, *теће* други адет наступи С итд.

или су забележене форме без вокала тамо где је он у стандарду обавезан:

и сас *мен'* С, и с *мен'* си је алис таква работа И, *мен'* ми ете кеиф И, и од *мен'* за *теб'* и од *теб'* за *мен'* И, од *мен'* пешкеш И;

демек *теб'* С, сас *теб'* И, за *теб'* је И, ама *теб'* ти неће бидне С, *теб'* ти е'ли треба И, да те питујем, *теб'* најпрво И, за *теб'* од-и махалу И, за махалу од-и *теб'* И, мило ми саг и за *теб'* И, ми без *теб'* С, *теб'*-те неће бидне С¹³;

дол да пљуне И¹⁴.

Апостроф и у овој категорији намеће повод за извесне закључке. Наиме, редовно је употребљен у облицима личних заменица, чиме се сугерише на изостављање гласа у говору, тј. слова у писању. Међутим, у облику прилога *дол*, апостроф је, чини се, неоправдано изостао.

И облик *куд* (*куд* ће си кршимо И) припада овде – без вокала *е* на крају, што представља претпостављени дијалекатски лик *куде*, мада је стандардни *куда*. Тома наводи да је „обема нестандартним формама прибегавао Сремац“ (Тома 1998: 76), али и да оба облика постоје и у Нишу и у селима.

Једино је императивна речца *ајде* забележена у оба лика:

Ајде па и ти С, *Ајде*, узни си И;

ајд' са здравље И.

Предлог *од* употребљен је и у облику са вокалом *и*, истина некада заједно уз предлог, а чешће спојен цртицом¹⁵:

што си би *оди* таг И, стижа ли ти *од-и* занајат И, да сам си *од-и* Крајналицу С, ели *од-и* Пре-метарску С, *од-и* Белиград И, *од-и* махалу И, *од-и* теб' И; и *од* Кумрију И.

Вероватно аналогично треба тумачити истоветну појаву у предлогу *пред*: *преди* турско време С.

Тома нема потврда за ову појаву у својој грађи, али је помиње, позивајући се на Сремца и Белића, за чије малобројне примере истиче да нису из Ниша.

За вокал *о* било је једино примера вез вокала, те се може поставити питање да ли их треба уврстити овде или у део о апокопи, тј. да ли их треба посматрати као ликове са изгубљеним вокалом с краја речи¹⁶. То су следећи облици:

¹³ Тома тврди да се једино у селима јавља *мен* и *мене*, а да је у Нишу само *мене*, док облик без вокала није забележио од личне заменице *тебе* ни у селима ни у Нишу, за разлику од језика Сремчевих јунака у којем је чест од обеју заменица (Тома 1998: 76).

¹⁴ Тома бележи *гор* и *горе*, налазећи их и у Нишу, и у селима, и код Сремца (Тома 1998: 76).

¹⁵ Питањем улоге ове цртице требало би се посебно забавити, но за ову прилику то је маргинално.

¹⁶ Тома их посматра као покретне вокале (Тома 1998: 77).

там у Мађаристан И, кој си остану *там* И, остаде *там* И, *там* сам да жмије И, *там* ни седише С, на *там* јоште подаље И, крв ги тегли *там* И итд.

Као покретни вокал у облицима заменичко-придевске промене, како се наводи и у граматицама српског језика, могао се јавити и вокал у:

некому И, *кому* неје С, зар рече *некому* И;
добром и *убавом* И.

Тома појаву документује само са два примера, наводећи да су код Сремца фреквентнији облици на у, а у фусноти бележи крајеве у којима је појава чешћа (Тома 1998: 77).

1.12. О нестабилности сонанта *в* сведочи глаголска лексема *прави*, у којој се на месту изгубљеног *в* развио хијатски глас *ј*: Да *праји* И, што *прајиши* И и сл.

Овакви ликови познати су и из литературе о народним говорима.

1.13. И сонант *ј* дели судбину гласа *в*, па је у српским народним говорима подложен редукацији (делимичној или потпуној), а често се јавља као секундарни – у хијату или као протетички глас или партикула.

Будући да је ово писани језик и то језик књижевног дела, делимично редуковани гласови нису бележени. Једним примером је потврђена потпуна редукација овога гласа: *Спремаећи* девојче С, што сведочи о томе да је Сремац и ову језичку појаву уочио.

Секундарно *ј* потврђено је са више различитих примера.

Као партикула код заменица и прилога:

а. У *оној* време С, *кој* ти рече С, у *ову*махалу И;

б. Остану *там сагај* И, *такој* и ти И.

Са доста потврда појава је забележена и код Томе (Тома 1998: 89–91).

Као протетички глас: Писување *јевропејско* И.

Као глас развијен у хијату у облицима радног глаголског придева у мушком роду једнине: *Наредија* И, *купија* би С, или настао аналошки: да неси *писаја* И, ако си *ручаја* И, да ми се неси *врнуја* С итд.

Секундарно *ј* јавило се у хијату и после губљења сонанта *в* у облицима глаголске лексеме(на)*прави(ти)*: Да *праји* И, што *прајиши* И, лошо ли *прајим* И, ти па што *прајиши* С, ама што да *прајим* С, да те *напрајим* И, пазар *напраје* И, сас кеиф *прајим* И итд.

1.14. Сугласник *х* се јавља у грађи и то у свим позицијама и у говору оба главна јунака. Бројности лексема у којима се јавља овај глас доприноси инвентар лексема које су у српски језик дошле из турског или посредством турског језика.

Иницијална позиција: А *хиљаду* ће С, и *хаљине* С, и муку и *халал* спечалија И, *хиљаду* и осам стотина С, *Хич* да ми се неси *врнуја* С, *хич* не могу С, *хич* те не питам, Ставријо, *хич* бригу да не береш И, *хич* да неси *писаја* И, *халвалук* да платиш И, *хеј*, *хеј*, дор до „Бакарно гумно“ С, *Хе* С.

Медијална позиција: Човеци по *махалу* И, целу Сагур-Киптијан-*Махалу* С, у овуј *махалу* И, на *махалу* зарар И, *спахија* си С, како *рахметли* Ђул-баба И, будеш *сахибија* И, *мухаџир* И, *грехота* је И.

Финална позиција: *ex*, Ибиш-ага С, *Ex*, за тој ће ласно И, *Ax*, Ниш И, Да променим *воздух* С, *Алах* ће да зна И.

Ваља имати на уму и тврдњу коју износи Тома да је *x* „прилично учестало у Нишу, у истим позицијама као у стд.“ (Тома 1998: 99).

Наравно, често је и губљење овога гласа из свих позиција.

Иницијална позиција: *Ајде* па и ти С, *ајд'* са здравље И, резилак *ич* нема С, ама не *тејашем* И, *тејашеда* бидне И, Да се *алалимо*, комшијо И.

Медијална позиција: кафа ти се *оладила* И, Дукате ћу *поарчим* И, све се, бре, *поарчи* С.

Неки од облика без овога гласа у медијалној позицији припадају 1. л. мн. аориста и заправо представљају старији наставак –*хмо*: *Изгубимо* пут И, *премestимо* и *отуримо* у јесен С, *научимо* се саг С.

Облици са гласом *s* у истој категорији аналошки су и новијег су датума: *држасмо* владу И, што *бесмо* И, веће се *посмешисмо* И, Марка *имасмо* С, царство си *држасмо* С, *поградисмо* С.

Финална позиција: на *сирома* човека И.

Бројни облици без *x* и у финалној позицији припадају 1. лицу једине:

а. аориста: доброга комшију *изгуби*, а кућу си не *стеко'* С, не *теја* И, веће га *дадо* И, за цабе га *дадо'* ... ете тој *напраји* И, ама гу, ете, *поарчи* С, *узедо'* домаћицу С, ја моју домаћицу *узедо'* С, убаво *видо'* С, сто дуката ти *донесо'* С, што си *имадо'* И, бакчу што си *имадо'* И, чу ли ја убаво С;

б. имперфекта: *ћа* нешто да те питујем И;

в. аориста помоћног глагола *бити* у потенцијалу: купија *би* С.

1.15. По правилу, глас *ф* дели судбину гласа *x*, па то важи и за ову грађу. Овај глас је употребљен у свим позицијама.

Иницијална позиција: од-и Пре-метарску *фамилију* С, *фрли* у море И, *фаћа* ме С, дај за *фустан* С.

Медијална позиција: *кафа* ти се оладила И, *луфт* да променим С, за *штифлете* С.

Финална позиција: кому неје *кеиџ* С, па ми *кеиџ* И.

1.16. Бројне партикуле карактеришу језик Сремчевих јунака из ове приповетке.

-**н**: *Доклен* И, *доклен* се градише С, *доклен* ће човеци И, да си останем *овден* И, убаво и *овден* И.

-**ј**: Заменице: *тај* си је, ете, работа С, *Овој* си И, збориш *тој* С, *тој* да си зборим И, за *тој* ће ласно бидне И, *тој* си ја питујем И, *кеиџ* за *тој* С, за *тој* ми *кеиџ* И, и *тој* да бидне И, за *тој* писување И, *оној* си може да чини С, па *оној* си С, У *оној* време С;

овуј моју сагашњу И, за *овуј* кућу И, у *овуј* махалу И, *овуј* исту ниску И, у *оној* време И;

Кој се с комшију слаже И, *кој* ће да нађе С, *кој* ти рече С, што *кој* треба да знаје И, што си *кој* милује И, *кој* знаје И;

али и: ама *та* си вера не мирује С.

Прилози: Да си останемо *туј* И, Остану там *сагај* И, Терам век *такој* С, не беше *такој* И, *такој* си је С, алис *такој* И, *какој* му је С;

али и: Како ти па *то* збориш С, зар *зато* да не смем И.

-ја: *овија* селски звери С, сас *овија* сагашњи С, *овија* шес' кафе И, *тија* речови И, сал *онија* на који С, да платиш *онија* седам И, Како *онија* ченгенегурбети И, како *онија*зајци И.

-ке: Погледаш на *горке* С, погледаш на *долке* С, *себ'ке* и комшију И.

-те: *Јоште* напред С, *јоште* полепо С, *Јоште* повише С, у турско *јоште* време С, *јоште* једну С, *јоште* гу не беше С, од време *јоште* С.

1.17. За разлику од друга два призренско-тимочка говора (сврљишко-заплањски и тимочко-лужнички), призренско-јужноморавски има стандардно јотовање облика који представљају композите од старог *ити*: да *нађем* С, да *нађе* С и сл.

У монографијама које описују ове говоре истиче се изостанак новог јотовања лабијала. У грађи није било потврда за такав став. Овде се и у том случају јавило јотовање: сал *здрављице* С, ајд' са *здравље* И.

1.18. Језик јунака приповетке *Ибиш-ага* карактеришу и бројне нестандартне појаве у консонантизму.

мт<нт: Тома говори о томе да „билабијални назал [м] може да пређе у ден-тални назал [н] испред денталног оклузива [т]“ (Тома 1998: 119), уз напомену да је такве облике бележио у селима, као и да их Сремац редовно користи. И у овој приповеци их има: *Пантиши* убаво И, *пантиши* ли И, да га *запантиши* И; поред: *памтиши* ли С.

зм<зн: Следећи облици тумаче се аналогијом (Тома 1998: 120): *Узни*, де И, да си *узнем* И, *узни* си И, *узне* си С, *узни* си, кузун-Калино И.

пс<пц: Једним примером документована је и појава африкатизације: Сал *пцета* И. Тома појаву везује за говор села (Тома 1998: 121).

-(т)ство/-дство: У грађи се нашла очуванасугласничка група *-дство*: *господство* С, али и упрошћена сугласничка група *-ство*>*-сто*: *богаство* С, и тој, *богаство* И.

-ст<-с: Финална сугласничка група *-ст* упрошћава се отпадањем плозива: *Петнаес'* дуката И, *овија шес'* кафе И, *Сто* и *петнаес'* дуката С, *Петнаес'* дуката И;

али чести су и облици са очуваном сугласничком групом: Беше *петнаест* године С, повише од-и *седамнаест* године С, двести и *петнаест* С, сто и *петнаест* С, *шест* хиљаде С.

-т: С краја речи отпао је плозив *-т* у неким бројевима: *Сто* и *четрдесе'* С, *шесе'* години С.

н:њ: О поремећеном односу ова два назала сведочи пример *њекна*¹⁷ С.

¹⁷ О овој алтернацији вид. у Марковић 2000: 81.

с:з: Однос сугласника *с* : *з* регистрован је у Ставријином изговору стране речи: под голем *интириз* С.

к:ћ: Из уста Ибиш-аге долази глас *к* испред вокала *е* у једној турског и једној српској речи: свадба на *керку* ти И, за тој ми *кеиџ* И.

Предлог *с/са* може имати три лика: ти да искочиш *сас* паре, а ја *с* тапију И, ајд' *са* здравље И, *сас* девојку С, жену *сас* паре, *сас* мираз С.

1.19. Метатеза је забележена у једном случају: *Гројзе-брање* С.

1.20. Хаплоглија, као последица брзог изговора, јавила се у следећим случајевима: сто и *шесе'* години С, сви си *от'оше* (отидоше) И.

2.1.1. У морфологији је маркантна црта говора овога краја аналитичка декинација, тј. упрошћавање деклинационог система у виду свођења свих косих падежа на један, тзв. општи падеж. У грађи су бројни примери који документују ову појаву:

Из Белиград И, *Из Ниш* И, *по бели свет* И, *без крај* И, *без ред* И, а саг до *Ристовац* С, *сас мираз* С, присмељеш се на *сиромаси човеци* С;

исполај на *Господа* С, на *сиромаси човека* И;

повише беше у *државу* кубићи С, кубићи на *цркве* С, оцаи на *куће* С, *сас девојку* С, *без паре* С, жену *сас паре* С, *при пашу* мга да седиш И;

дочекују авције у *тесно место* И, *при баштино тулбе* И.

2.1.2. Осим аналитизма у деклинацији, говоре овога краја карактерише и тежња ка поједностављењу деклинације смањењем деклинационих врста, што се постиже тиме што именице женског рода на сугласник прилазе првом деклинационом типу – именицама мушког рода и конгруирају као именице мушког рода:

За *тај реч* И, ни *један реч* И, има *један наш реч* И, за *онај арапски реч* И, *сас тај памет* И, *женски памет* С; и *тија речови* И, *селски звери* и *кучики* С.

Појава је регистрована и честа је, о чему сведочи и грађа из Томине књиге (Тома 1998: 202, 203).

2.1.3. У грађи је два пута регистрован облик једнине са наставком *-ин* од именице која не припада тој групи, те се разлог мора тражити у аналогiji: *Писарин*, што се вика С, вика па муж *писарин* С. У литератури овакав облик није забележен.

2.1.4. За типичан јужноморавски облик множине од именица средњег рода типа *тилики* у грађи из приповетке није било потврда.

2.1.5. Облици кол'ко имаш *пари* И, *седам мастики* И долазе из уста Ибиш-аге и могу се приписати говорнику којем српски није матерњи језик. Међутим, такав облик забележен је и у Ставријином говору сто и *шесе'* години С.

2.1.6. Облик: Да казује на *човеци* и на *хације* И, а *човеци* С, сведочи о постојању старе множинске форме од именице *човек*. Истина, у студијама које

описују говоре овога краја регистрован је такав облик уз бројеве. И у свакодневном говору је још увек у употреби синтагма типа *сто човека*.

2.1.7. Називи држава који су првобитно били придеви јављају се у форми са финалним *о*: да се преселим у *Турско* И. Појава је забележена и у литератури (Марковић 2000: 121).

2.1.8. У синтагми родбински назив + име први део остаје у облику номинатива и онда када општи падеж има форму различиту од номинативне: спротигазда *Настаса* С (могло би се очекивати *газду Настаса*). Тома овакве облике региструје у вокативу (*тетка Стано*) – Тома 1998: 170.

2.1.9. Утицајем језика других (личности или крајева) може се посматрати појава неких народном говору овога краја несвојствених форми: *од лошога комишије* И, *Дукате* ћу поарчим И, *Да* си узнем *дукате* И, *Даде* за неки *омут сена* С.

2.1.10. Неколико примера говори о „несигурности“ у употреби датива. Јавио се стари облик на *-е*: *Наједне* рече С (истина, настао аналошки према именицама), новији са наставком *-и*: *Те* ги праћа *жени* С; *Дава* ми И, *Што* ги од татка *ми* доби С, и аналитичке форме: *Дадо'* на *мојега побратима* И.

2.1.11. Доста грађе даје повода за закључке у вези са вокативом. Чињеница је да је вокатив, будући да није у вези са осталим реченичним деловима, остао необухваћен аналитизмом. Имајући у виду податак да су дијалози чести у овој приповеци, очекивано је велики број вокативних форми. Како се најчешће обраћају главни јунаци једни другима, то су њихова лична имена најчешће у вокативу.

Ибиш-ага и Ставрија се једно другом обраћају са *комишијо*: не разбирам, *комишијо*, С, *Ели* си, *комишијо*, И, *Убаво* ли зборим, *комишијо* С.

Ставрију Ибиш-ага редовно ословљава са *Ставријо*:

бе, *Ставријо* И, *де*, *бе*, *Ставријо* И, *ја* си, *Ставријо*, *ћу* И, *лош*, *Ставријо*, *много* *лош* И, *хич* те не питам, *Ставријо*, И.

У случају употребе полусложенице – додавањем лексеме *кузун*, лично име се јавило у два лика:

са завршетком *-о*: *Што* да ти чиним, *кузун-Ставријо* И, *душа* ме боли, *кузун-Ставријо* И;

у номинативном облику: *сас* тај *памет* и *тија* речови, *кузун-Ставрија* И.

Ако је одредба испред личног имена *комишија*, синтагма се јавља у вокативној форми са *-о* и то код оба члана синтагме: *да* не *дава* *Господ*, *комишијо* *Ставријо*, И, *искам*, *комишијо* *Ставријо*, И.

У форми полусложенице је редовно властито име главног јунака (*Ибиш-ага*), те се и оно најчешће јавља у номинативном лику:

Ти па што *прајиш*, *Ибиш-ага?* С, *истин'* рече, *Ибиш-ага*, С, *како* ти саг што си, *Ибиш ага* С, *демек* теб', *Ибиш-ага* С, *лош* адет *искочија*, *Ибиш-ага* С, *виде* ли *чудо*, *Ибиш-ага* С, *А*, *бе*, *Ибиш-ага* С, *ех*, *Ибиш-ага* С.

Идући том логиком, и обраћање титулом без властитог имена јавило се у номинативној форми: па тешко, *ага* С.

Међутим, као да се и овом приликом Сремац колеба који лик треба употребити, па се јавља и вокативна форма са *-о*: научи ме ти, *Ибиш-аго* С, Ајде па и ти саг, *Ибиш-аго* С.

Претходно стање потврђују и вокативне форме личног имена *Калина*:

Аа, *Калино*, ејвала И, узни си, *кузун-Калино* И.

Именице женског рода које се завршавају на *-ка*, како је познато из литературе, имају вокатив на *-е*: Виде ли, *комшике*, И, да ће да се видимо и зборимо, *комшике*, И.

2.1.12. Употреба именичких облика уз бројеве, по правилу, привлачи пажњу језичких стручњака. Призренско-тимочке говоре карактерише неразликовање облика уз бројеве до четири и преко четири. У посматраној грађи доста је потврда ове језичке појаве: Беше *петнаест* године С, повише од-и *седамнаест* године С, *шест* хиљаде С, *овија шес'* кафе И.

Јавило се и колебање: *осам стотина гроша* С, *девет стотине гроша* С.

Из уста Ибиш-аге дошао је необичан облик: *Онија седам мастики* И.

2.2. Доста је било заменичких примера у грађи. Неке енклитике су потврди-ле оно што је већ забележено у литератури:

Кад *ги* погоне И; па *си* терам С, Да *си* останемо И, работим *си* С; Из Будим *не* испудише И, убаво *не* дочекује И; Да *ни* даде господ С, плот *ни* беше С, там *ни* седише С.

Типичног јужноморавског облика *њума* (форма општег падежа од личне заменице женског рода за треће лице једнине) није било у грађи из ове приповетке, али појавио се необичан облик множине *вија*: *вија* па лошо зборите И.

2.3. Аналитизам карактерише и компарацију придева, прилога, али на овом говорном подручју и других врста речи (компаратив се образује додавањем *по* на основни облик, а суперлатив додавањем *нај*):

полепо С, *побоље* С, *поубаво* тејаше да бидне И, *полоша* од-и преседниково-вицу С;

теб' *најпрво* И, *најпрво* доброга комшију С.

О колебању говоре примери „дупле“ компарације, када се уместо на основни облик *по* додаје на облик компаратива: Јоште *повише* С, *повише* од-и *седамнаест* године С, *повише* да ручаш И, *побоља*, ели поздрава С, јоште *подаље* И.

2.4. Аналитизам карактерише и конјугациони систем ових говора и огледа се у губљењу инфинитива, а његову службу преузима или облик презента или конструкција да + презент. То се преноси и на грађење футура, те се уз енклитику *ћу*, *ће* јавља презент или да + презент:

а. што *ће* му чиниш И, Па, *ће* стиза, *ће* стиза С, што *ће* ти речем И, *ће* пљуне И, *ће* му падне И, ти *неће* бидне С, за тој *ће* ласно бидне И, ми *ће* се ласно *погодимо* и ценимо И, кол'ко *ће* му донесе С, ама, *ће* остане И, *ће* станем и ја И, *ће* си путујем И, *ће* се населим И,

б. саг *ће* друге да *стизају* И, од куде *ћу* паре да *нађем* С, да *ће* да се *видимо* и *зборимо* И, Алах *ће* да *зна* И, *ће* човечи по махалу да те *зову* И, ја си, Ставријо, *ћу*, ете, да се *преселим* И.

2.5. Бројне речце представљају карактеристику говора овога краја. Међу њима су веома фреквентне *море* и *бре*.

а. *Море*, куд потеглисте И, *Море*, да си останемо И, *море*, повише беше С, *море*, ти га па далеко истра И;

б. Што искате, *бре*, И, Што, *бре* И, Начелниковица је, *бре* брата, С, Хиљаду *ће*, *бре*, муке С;

Ставри, *бе* И, што прајиш, *бе* И, А, *бе*, Ибиш-ага С, *бе*, Ставријо И, де, *бе*, Ставријо И.

Речца *бре/бе* за обраћање особи мушког пола јавља се често и у делима Борисава Станковића¹⁸.

2.6. Будући да је у приповеци описано време пред крај турске владавине на овим просторима, логично је да су турцизми у делу веома бројни. Томе свакако доприноси и чињеница да је главни јунак Турчин. Та лексика припада различитим областима:

Алах И, татков *топрак* (земља, дом) И, по-за *фукару* И, *ченгенегурбети* И, *зарар* бидне И, *Мађаристан* И, *газије* И, *Загари* И, *сараф* И, *Авције* И, Као *алиш-верши* И; *белким* И, *алис* такој И итд.

Турцизми су се некада јавили са фонетским или којим другим варијантама: за триесе' *алтани*¹⁹ С, У *баба-земан*²⁰ И итд.

Неке од лексема преузетих из турског или посредством турског језика и данас су уобичајене у српском језику: На *сокак* И, старо *шубара-ношење* С, *тесте чоране* С, итд.

3. Описујући Ниш из доба када су Турци увелико напуштали ове крајеве, идући за својом администрацијом, Сремац је у центар интересовања ставио два јунака – великодушног и богатог Турчина Ибиш-агу и његовог првог комшију сиромашног и поштеног ћурчију Ставрију. Сремчева намера била је да покаже да пријатељство међу људима, па и међу првим комшијама, не треба да има границе и препреке у виду вере, богатства или какве друге. У жељи да реалније дочара живот у граду какав је био Ниш у то доба, а сходно књижевном правцу коме припада, Сремац се у дијалозима послужио и народним говором тога доба и тога краја. Као да је и језик послужио основном задатку, тј. постављеном циљу – и језик главних јунака је идентичан без обзира на то што је једноме матерњи, а другоме језик средине у којој живи. И Ибиш-ага и Ставрија говоре исто – нишки. Заправо језик дијалога у овој приповеци је нишки идиом с краја 19. века онако како га је Сремац запазио. Могло би се рећи да је ово

¹⁸ О томе у: Марковић 2011, Стевановић 1977.

¹⁹ Шкаљић има *altun/altin*, али не и облик *алтан* (Шкаљић 1989: под речју *altun*).

²⁰ Код Шкаљића је ово једна реч *babazeman*, док је код Сремца полусложеница.

Сремчев нишки говор. Језик дијалога ове приповетке често је онакав каквим га описују проучаваоци говора ових крајева. У неким елементима, међутим, то је оригиналан идиом забележен једино у Сремчевом делу. Тако у елементе који карактеришу говоре овога краја спадају: очувани полугласник (*оп'нци, к'смет*), очувано *л* на крају речи или слога или његова нестандардна супституција: *жал, болна; наредија, купија*; доследна екавска замена јата у одричном облику глагола јесам (*неси, неје*); бројне супституције вокала (*ете, берем, лошо*); бројне редукције вокала (*кол'ко, тол'ко, истин'*); бројне партикуле (*доклен, овој, оној*), аналитичка деклинација (*Из Ниш, по бели свет, без крај, до Ристовац, сас мираз*), аналитичка компарација (*полепо, побоље, поубаво, најпрво*), губљење инфинитива (*ће си путујем, ћесе населим, саг ће друге да стизају, од куде ћу паре да нађем*) и друге.

Неки елементи последица су чињенице да је ово урбани идиом, а у такве спадају: прелазак полугласника у *а: саг, таг*; икавски облик личне заменице за свако лице у дативу једнине: *себи* пупак врзује; облици заменичко-придевске промене типа: причање *моје, твоје* време, *наше* царство; веома често очуван глас *х*: *хиљаду, хаљине, грехота, воздух*; употреба гласа *ф*: *фамилију, фрли, фаћа*; неки падежни облици: *од лошога комшије, Дукате* ћу поарчим, Даде за неки *омут сена*; облик генитива множине уз број осам: *осам стотина гроша*.

Неке особине морају се приписати чињеници да су бројни примери из уста једног Турчина, а ту спада, пре свега, очуван глас *х* у бројним турцизмима: *халал, хич, халвалук, спахија, рахметли, сахибија, мухаџир, Алах*, као и глас *ф*: *фустан, кафа, кеиф*, а ту су и бројни други турцизми, уобичајени, и мање обични, у говору овога краја.

Неке језичке црте могле би се окарактерисати као „Сремчеве“, будући да за њих није било потврда у литератури, а и у овом тренутку делују необично и нетипично за говор Ниша, а нема их ни у Томином опису. У такве спада облик везника *теће* (тек): *теће* поче, *теће* викам и сл., затим предлог *од* са покретним вокалом *и*: *оди* таг, *од-и* занајат, *од-и* Белигради сл., као и: *преди* турско. Наравно, не треба искључити ни историјски моменат, па облике прихватити као ликове који су живели у Сремчево доба, а нема их данас, чему доприноси и податак да таквих ликова има код Белића. Белић у поглављу о покретним вокалима наводи да „многи предлози у тимочкоме дијалекту, а особито у ономе делу његову који се налази непосредно на српско-бугарској граници и у брдовитом крају покрај ње, знају за покретно *и* које им се може додавати, а може га и не бити“ (Белић 1905: 265) и наводи предлоге *поди, исподи, коди, преди, беги, узи, одонуди, низи, оди, нади, изи* – дакле, бројне примере. Он истиче да се ово *и* није могло развити из полугласника, те да је логично размишљати о спољном утицају. Међу примерима које наводи Белић један је забележен у Малчи (*нади Тополници*), што даје повода размишљању да је Сремац могао чути овај облик у овим крајевима и будући да је пример маркантан, могао му је привући пажњу, те га је у жељи да што веродостојније представи своје јунаке кроз говор краја из којег потичу уврстио у инвентар дијалектизама.

У оквиру претходних размишљања вероватно треба посматрати и заменички облик *вија* за 2. лице множине, уколико није реч о омашци техничке природе.

Литература

- Белић 1905: Александар Белић, Дијалекти источне и јужне Србије, *Српски дијалектолошки зборник*, I, Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик, Београд.
- Марковић 2000: Јордана Марковић, Говор Запаља, *Српски дијалектолошки зборник*, XLVII, Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик, Београд.
- Марковић 2011: Јордана Марковић, Функције апострофа, *Наше стварање*, Часопис за књижевност, уметност и културу, LVIII, 1–4, Лесковац, 31–45.
- Марковић 2011а: Јордана Марковић, Врањски говор у *Нечистој крви*, *Нечиста крв Борисава Станковића сто година после (1910–2010)*, Тематски зборник, Универзитет у Нишу, Учитељски факултет у Врању, Врање, 219–229.
- Пецо 1995: Асим Пецо, Стеван Сремац као дијалектолог, *Јужнословенски филолог*, бр. 51, Београд.
- Правопис 2010: Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица, *Правопис српскога језика*, Измењено и допуњено издање, Редакција измењеног и допуњеног издања Мато Пижурица (главни редактор), Милорад Дешић, Бранислав Остојић, Живојин Станојчић, Матица српска, Нови Сад.
- Стевановић 1977: Владимир Стевановић, О језику главног јунака у „Коштани“ Боре Станковића, *Зборник за филологију и лингвистику*, XX/2, Нови Сад, 47–79.
- Стојановић 2010: Радосав Стојановић, Црнотравски речник, *Српски дијалектолошки зборник*, LVII, Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Тома 1998: Пол-Луј Тома, Говори Ниша и околних села, са француског превео Сава Анђелковић, *Српски дијалектолошки зборник* бр. 45, Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик, Београд.
- Шкаљић 1989: Abdulah Škaljić, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo.

Jordana S. Marković

LANGUAGE IN *IBIŠ AGA* BY STEVAN SREMAC

Summary

In this paper, there is a description of an idiom, characteristic for Niš, in the language of the heroes of the short novel *Ibiš aga* written by Stevan Sremac. The analysis is primarily based on the language of the two main characters – Ibiš aga, a Turk and Stavrija, a Serb. It turned out that Sremac was sensitive to catch the language of the area he described,

although he was not born there. Thus, the language of this short story is a typical South Moravian dialect, with some atypical features of the rural environment, so they must be regarded as the features of an urban territory. Some properties are known in some parts of this area, but not in the city of Niš; however, the author incorporated them in the repertoire of linguistic features of his characters.

Keywords: language, feature, sound, morphologically.

